

GLAVNE MOTIVACIJSKE ODREDNICE GLASOVANJA NA PREDsjedničkim izborima 2000. GODINE

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 324(497.5)“2000”
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 7. 2000.

U radu su prikazani rezultati istraživanja glavnih motivacijskih odrednica glasačkog opredjeljivanja građana na izborima za predsjednika Republike Hrvatske 2000. godine te specifičnih razloga glasanja za pojedine od vodećih predsjedničkih kandidata. Istraživanje je pokazalo da se, na promatranim izborima, odluka birača pretežno temeljila na percipiranim elementima programske orijentiranosti kandidata (bilo onima sasvim općenitog i apstraktnog značaja, bilo na njihovoj konkretizaciji u smislu očekivanog prinosa ostvarenju temeljnih nacionalnih ciljeva), a u vrlo velikoj mjeri i na procjeni njihovih moralnih kvaliteta. Budući da su, kako to sugeriraju rezultati provedene analize, ti elementi odlučivanja bili podjednako odlučujući za izbor svih vodećih kandidata, za razlikovanje potencijalnih glasača pojedinih predsjedničkih takmaca mnogo su se korisnijima pokazali općenito manje važni razlozi opredjeljivanja, znatno niže rangirani u hijerarhijskoj strukturi dominantnih izbornih motiva. Riječ je ponajprije o nekim osobinama ličnosti i stranačkoj pripadnosti kandidata te percipiranom odnosu prema politici dotad vladajuće stranke i prijašnjeg Predsjednika Republike.

✉ Requests for reprints should be sent to Vesna Lamza Posavec, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Marulićev trg 19/1, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: vesna.lamza@ipdi.hr

UVOD

Kao što je u razdoblju prije održavanja političkih izbora znatna pozornost javnosti usmjerena na predviđanje pobjednika i plasmana ostalih izbornih takmaca, tako se i nakon njihova završetka redovito otvara politička, medijska ali i šira javna ras-

prava o vjerojatnim razlozima koji su mogli utjecati na ostvarene izborne rezultate. No, kao što su to već odavno ustvrdili autori znamenite studije *The American Voter* (Campbell i sur., 1960.), i usprkos nesumnjivom zanimanju javnosti za moguće determinirajuće čimbenike izbornih rezultata, pokušaji njihova objašnjenja nerijetko se temelje na pukim impresijama ili vrlo krhkim dokazima, pa stoga ne čudi da značajno variraju od interpretatora do interpretatora, čak i kad je riječ o političkim analitičarima ili drugim upućenim promatračima. Jedan od glavnih razloga tome zacijelo je povezan s teškoćama u pronalaženju ključnoga objašnjenja koje bi dopuštalo procjenu relativne važnosti pojedinih čimbenika glasačkog opredjeljenja u većem broju različitih izbornih situacija (Campbell i sur., 1960.).

I pokušaji znanstvenog objašnjenja motivacijske strukture izbornog odlučivanja značajno se međusobno razlikuju, a glavni razlozi njihova razmimoilaženja djelomice su posljedica specifičnog disciplinarnog i znanstvenog pristupa, a djelomice izravne situacijske situiranosti u konkretne društvene ili izborne okolnosti. To osobito vrijedi za pokušaje objašnjenja glasanja na predsjedničkim izborima koji su, osobito na području Sjedinjenih Američkih Država, zasigurno jedna od najčešće istraživanih i analiziranih tema političke psihologije. Jer, kao što napominju Kinder i Fiske (1986.), nevolja nije u tome da na pitanja o razlozima izbornog odlučivanja znanstvena literature ne nudi odgovore, nego u tome da ih nudi previše.

Ipak, u sažetom pregledu različitih pokušaja tumačenja izbornog odlučivanja Seiler (1999.) prepoznaje dva osnovna, međusobno suprotstavljena gledišta – utilitarističku paradigmu (unutar koje razlikuje teoriju racionalnog izbora i teoriju ekonomskih metafora) i Michiganski model. Iako pod drugim nazivima, vrlo sličnu podjelu nude i Iyengar i McGuire (1993.), odnosno Ansolabehere i Iyengar (1993.), razlikujući ekonomsku od psihologijske perspektive kao temeljne znanstvene pristupe u objašnjavanju toga pitanja.

Prema utilitarističkom stajalištu, čin glasanja za neku izbornu mogućnost posljedica je racionalne odluke koja isključuje vrijednosti, tradiciju i osjećaje, a odlučivanje je u pravilu usmjereno prema optimalnim izbornim rezultatima – donose se odluke za koje birači vjeruju da će im donijeti najviše koristi i najmanje štete. U skladu s takvim pristupom, izborna opcija (stranka ili kandidat) može se promatrati kao tvrtka s određenom markom, odnosno kao ponuda biračima na političkom tržištu, pri čemu, prema teoriji racionalnog izbora, odlučujuću ulogu ima potražnja (želje izbornoga tijela), a ponuda (izborni program) se samo nastoji prilagoditi potražnji. Pre-

ma teoriji ekonomskih metafora (druga podvarijanta šire shvaćenog utilitarističkog pristupa) naglasak je pak na ponudi koja stvara potražnju i tako oblikuje političko tržište (Seiler, 1999.).

Obje varijante utilitarističke paradigme pretpostavljaju da pojedinci imaju dobro definirane i stabilne preferencije, odnosno da je odlučivanje "s sofisticiran i motiviran čin" (Iyengar i McGuire, 1993.) koji podrazumijeva da osobe koje odlučuju imaju jasna očekivanja u svezi s posljedicama svoje odluke, da znaju izabrati najbolju soluciju i da su otvorene na relevantne dokaze koji potkrepljuju njihov izbor. Međutim, empirijska istraživanja takve pretpostavke uglavnom nisu izravno potvrdila – pokazalo se da je u uobičajenim društvenim okolnostima prosječni građanin slabo zainteresiran za politiku te da mnogi birači nemaju određenog mišljenja o ponuđenim političkim rješenjima niti među njima uočavaju neke značajnije razlike (npr. Campbell i sur., 1960.; Converse, 1964.; Ansolabehar i Iyengar, 1993.; Popkin, 1993.).

Nasuprot utilitarističkoj teoriji, pristalice tzv. psihologijskih perspektiva odlučivanja ne shvaćaju izbornu odluku kao racionalni čin usmjeren ka maksimaliziranju dobiti, već kao ponašanje koje se temelji djelomice na nekim trajnijim predispozicijama birača, a djelomice je determinirano prigodno, i to počesto sasvim nebitnim informacijama, odnosno njihovim neopravdanim generaliziranjem (prema Iyengar i McGuire, 1993. i Popkin, 1993.). Dosljedno tome, autori tzv. Michiganskog modela odlučivanja, odnosno već spomenute studije *The American Voter* (Campbell i sur., 1960.) razlikuju dugoročne ili strukturalne od kratkoročnih ili konjunkturalnih izbornih snaga – prve se ogledaju u "stranačkoj identifikaciji", odnosno razmjerno stabilnoj orijentiranosti birača koja se čak može prenositi s generacije na generaciju, a druge u čimbenicima stimulacije i privlačnosti (propaganda, novine, osobine ličnosti kandidata) koji utječu ponajprije na neangažirane i neodlučne birače ili pak konjunkturalno favoriziraju određenu izbornu mogućnost (prema Seiler, 1999.). Pritom, zbog slabog poznavanja izbornih programa, mišljenje o specifičnim političkim idejama predsjedničkih kandidata ili političkih stranaka ima vrlo slab utjecaj na izbornu odlučivanje (Campbell i sur., 1960.; Converse, 1964.). Na tragu je takvog stajališta i mišljenje Popkina (1993.) prema kojemu se, u slučaju predsjedničkih izbora, odabir između pojedinih predsjedničkih kandidata rukovodi značenjem koje im potencijalni glasači pridaju na temelju vlastitih vrijednosnih usmjerenja i raspoloživih informacija o karakteristikama kandidata. Pritom se, naglašavaju Jervis (1993.) i Popkin (1993.), biračko tijelo znatno češće oslanja na lakše uočljive nego na najvažnije razlike između pojedinih kandidata.

Dihotomiziranom znanstvenom objašnjenju motivacijske osnove biračkog opredjeljenja, o kojemu govore Seiler (1999.), odnosno Iyengar i McGuire (1993.) i Ansolabehere i Iyengar (1993.), svakako još valja dodati i sociološko viđenje bitnih determinanti izbornog ponašanja. Riječ je ponajprije o jednoj od vodećih ideja već klasične izborne studije *The People's Choice* (Lazarfeld i sur., 1948.) prema kojoj je glasovanje socijalni čin vođen interesima grupe kojoj pojedinac pripada, pa stoga socijalne karakteristike glasača mogu biti važne determinante izbornih i uopće političkih preferencija. Iako često osporavano, stajalište o socijalnoj uvjetovanosti glasovanja višekratno je empirijski potvrđeno (npr. Axelrod, 1972. i 1986., prema Kinder, 1998.; Campbell i sur., 1960.; Converse, 1966.), a prihvatili su ga i mnogi drugi analitičari izbornog ponašanja (npr. Kinder i Fiske, 1986.; Kinder, 1998.), promatrajući grupnu identifikaciju birača kao jednu od mogućih motivacijskih odrednica složenije problematike izbornog odlučivanja.

Budući da, poput pristalica utilitarističke paradigme, ni pobornici psihologijske i sociologijske interpretacije izbornog odlučivanja nisu ponudili univerzalno objašnjenje, a neka su prije vrlo utjecajna stajališta (npr. pojam stranačke identifikacije) i u američkim uvjetima već postala upitnima (npr. Pomper, 1972.; Kinder, 1998.), brojni se autori danas zalažu za nešto širi pristup koji bi se u nekoj mjeri temeljio na različitim, čak i međusobno suprotstavljenim gledištima (npr. Ansolabehere i Iyengar, 1993.; Kinder i Fiske, 1986.; Kinder, 1998.). Kad je o predsjedničkim izborima riječ, Kinder i Fiske (1986.) te Pomper (1992.) i Kinder (1998.) ističu da je za razumijevanje glavnih motiva glasovanja potrebno ponajprije izdvojiti karakteristike kandidata na koje glasači uopće obraćaju pozornost, odnosno standarde prema kojima se te karakteristike procjenjuju i stoga značajnije utječu na izorno opredjeljenje. Pri tome Kinder (1998.), oslanjajući se na ideje i istraživanja brojnih autora, predlaže da se u razmatranje uključe elementi poput stranačke identifikacije glasača, vrednovanja glavnih političkih ideja i programske orijentiranosti kandidata, evaluacije općeg društvenog stanja kao moguće projekcije očekivanih postignuća kandidata, socijalnih karakteristika, odnosno grupne identifikacije birača te procjene osobina ličnosti kandidata (poglavito njegove kompetentnosti i moralnog integriteta).¹ Dosljedno navodima Kindera (1998.), iole obuhvatnije istraživanje motiva izbornog ponašanja moralo bi stoga obuhvatiti nešto širi popis, i racionalnih i manje racionalnih elemenata odlučivanja koji bi, ovisno o konkretnoj izornoj situaciji, mogli imati veći ili manji utjecaj na opredjeljenje za određenu izbornu soluciju.

Iako je zbog neusporedivo kraće demokratske i istraživačke tradicije pitanje motivacijske strukture izbornog odlučiva-

vanja u našoj sredini još gotovo sasvim neistraženo, neki su autori (Rihtar, 1992.; Milas, 1992.), na temelju rezultata predizbornog istraživanja javnoga mnijenja (Lamza i sur., 1992.), pokušali omogućiti barem inicijalni uvid u tu složenu istraživačku problematiku. Temeljem analize odgovora o razlozima opredjeljenja za određenog predsjedničkog kandidata na izborima 1992. godine² (Rihtar, 1992.) i važnosti koju su pritom birači pridavali određenim osobinama predsjednika države (Milas, 1992.), naša su istraživanja pokazala da je, osim s nekim univerzalno važnim razlozima (prihvatljivošću stavova koje zastupa), odnosno opće poželjnim karakteristikama predsjednika (poštenje, odlučnost, empatija, tolerancija), izbor nekih kandidata u značajnijoj mjeri bio povezan i s nekim specifičnim, za većinu birača manje važnim osobinama kandidata (stranačka pripadnost, odnosno vjerništvo, spol i dob). Očitani na općenitijoj razini, rezultati spomenutih istraživanja ujedno sugeriraju da se, barem u deklarativnom smislu, izbor između tadašnjih predsjedničkih kandidata pretežno temeljio na racionalnim razlozima koji su osobito uvjerljivo dominirali u slučaju kandidata tada oporbenih stranaka (Rihtar, 1992.) te da su pri evaluaciji osobina pojedinih kandidata mnogo veću važnost imala njihova percipirana moralna i karakterna svojstva nego prosudbe o kompetentnosti ili njihova formalna obilježja (Milas, 1992.).

U sklopu ovoga rada opisan je pokušaj nešto detaljnije analize dominantnih motivacijskih odrednica izbornog odlučivanja, utemeljen na rezultatima predizbornih istraživanja javnoga mnijenja provedenih u povodu prvog i drugog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine. Iako zbog određenih metodološko-tehničkih ograničenja primijenjene istraživačke procedure (ankete telefonom), a osobito zbog pomanjkanja odgovarajućih poslijebornih istraživanja, ni ova analiza sigurno ne može do kraja objasniti sve relevantne razloge glasanja za određenu izbornu mogućnost, vjerujemo ipak da, osim provjere postojećih, omogućuje i neke nove uvide u motivacijske mehanizme izbornog odlučivanja te tako, u našim društvenim okolnostima, pridonosi boljem razumijevanju ukupnog izbornog ponašanja biračkoga tijela.

CILJ I VARIJABLE ISTRAŽIVANJA

Glavni je cilj istraživanja utvrditi glavne motivacijske odrednice glasačkog opredjeljivanja građana na izborima za predsjednika Republike Hrvatske 2000. godine te odrediti specifične razloge glasanja za pojedine predsjedničke kandidate. Dosljedno postavkama iz znanstvene literature, osobito sugestijama Kindera (1998.) i rezultatima naših dosadašnjih istraživanja (Rihtar, 1992.; Milas, 1992.), kao i uvažavanjem nekih specifičnosti analizirane izborne situacije i šire shvaćenih

političkih okolnosti, istraživanjem su obuhvaćene sljedeće od mogućih motivacijskih odrednica izbornog odlučivanja:

- (1) stranačka pripadnost kandidata,
- (2) programska orijentiranost i očekivana postignuća kandidata:
 - djelovanje za dobrobit Hrvatske;
 - briga o običnim ljudima;
 - nastavak politike HDZ-a (pitano samo prije prvog izbornog kruga);
 - nastavak politike dr. Tuđmana;
 - udaljavanje od utjecaja i dotadašnje politike HDZ-a;
 - ostvarenje bitnih nacionalnih ciljeva (očuvanje samostalnosti i neovisnosti; poboljšanje gospodarske situacije i podizanje životnog standarda; razvitak demokracije; borba protiv korupcije, nepoštenja i neopravdanog bogaćenja; rješavanje socijalnih problema i zaštita najugroženijih slojeva; podizanje međunarodnog ugleda i položaja Hrvatske).
- (3) osobne karakteristike kandidata:
 - kompetentnost za obavljanje predsjedničke funkcije;
 - poštenje;
 - simpatičnost;
 - ozbiljnost i savjesnost (pitano samo prije drugog izbornog kruga).
- (4) grupna identifikacija (sociodemografske osobine) birača: spol, dob, naobrazba, radna aktivnost, prihod po članu kućanstva.

METODA PRIKUPLJANJA PODATAKA

Analitički su podaci prikupljeni u sklopu dva odvojena predizborna istraživanja javnoga mnijenja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, provedena u povodu prvog i drugog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine. (Lamza Posavec i sur., 2000a; Lamza Posavec i sur., 2000b;). Istraživanje prije prvog izbornog kruga provedeno je u razdoblju od 20. do 22. siječnja, na uzorku od 900 ispitanika, a istraživanje uoči drugog izbornog kruga u razdoblju od 3. do 5. veljače, na uzorku od 1040 ispitanika. Oba su istraživanja realizirana tehnikom telefonske ankete³ na probabilistički biranim uzorcima punoljetnog stanovništva Hrvatske.

METODE OBRADJE PODATAKA

Budući da se problemu prepoznavanja glavnih razloga biračkog odlučivanja pristupilo na dva načina – na razini njihove općenite važnosti za izbornu opredjeljivanje te na razini razlikovanja specifičnih razloga preferiranja određenog predsjedničkog kandidata – statistička se obrada temeljila u podjednako

mjeri na opisnim i inferencijalnim tehnikama. Opća važnost pojedinog od istraživanjem predviđenih razloga odlučivanja (stranačka pripadnost i osobna obilježja kandidata te pojedini aspekti njegove programske orijentiranosti) procijenjena je na temelju iskazanog mišljenja ukupno obuhvaćenih uzoraka istraživanja, uspoređivanjem postotaka i srednjih vrijednosti rezultata koje je dopuštao ordinalno-intervalni karakter korištenih ljestvica. Međusobno uspoređivanje rezultata dobivenih istraživanjima prije prvog i drugog izbornog kruga provedeno je uporabom t-testova, uz Bonferronijevu korekciju provedenu zbog većeg broja obuhvaćenih usporedbi (Hays, 1994.).⁴ Relativna važnost različitih kriterija izborne odluke za skupine birača pojedinih predsjedničkih kandidata procijenjena je diskriminacijskom analizom. Tim su postupkom prepoznati razlozi izbornog opredjeljivanja prema kojima se skupine potencijalnih glasača pojedinih kandidata najviše razlikuju među sobom, a najmanje unutar sebe.

Radi pravilnije interpretacije rezultata, valja spomenuti da se, u slučaju istraživanja uoči prvog izbornog kruga, analiza općih razloga izbornog opredjeljivanja temeljila na odgovorima potencijalnih glasača svih tadašnjih predsjedničkih kandidata (Dražen Budiša, Ante Đapić, dr. Mate Granić, Ante Ledić, dr. Slaven Letica, Tomislav Merčep, Stjepan Mesić, Ante Prkačin, dr. Zvonimir Šeparović), dok se analiza specifičnih razloga glasovanja za pojedine kandidate odnosila samo na izborne takmace za koje se opredijelio analitički dostatan broj ispitanika (Dražen Budiša, dr. Mate Granić, Stjepan Mesić). U slučaju rezultata istraživanja u povodu drugog izbornog kruga obje razine analize zasnovane su na odgovorima potencijalnih glasača oba od preostalih predsjedničkih kandidata (Dražen Budiša, Stjepan Mesić).

REZULTATI I DISKUSIJA

Opće odrednice izbornog odlučivanja

Na prvoj razini analize nastojalo se odgovoriti na jedno od temeljnih pitanja rada – koji su razlozi najvažniji pri izboru predsjedničkih kandidata? Rezultati su prikazani u tablicama 1- 4.

Rezultati oba istraživanja dosljedno sugeriraju da su, od ponuđenih razloga, na opredjeljivanje za nekog od predsjedničkih kandidata najviše utjecali percipirani elementi njihove programske usmjerenosti, bilo da je riječ o onima općenite naravi (zalaganje za dobrobit Hrvatske, briga za obične ljude), bilo pak o njihovoj konkretizaciji u smislu očekivanoga prinosa ostvarivanju važnih nacionalnih ciljeva (očuvanje samostalnosti i neovisnosti države, razvitak demokracije, podizanje međunarodnog ugleda zemlje, borba protiv korupcije, poboljša-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 4-5 (48-49),
STR. 581-599

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: GLAVNE...

nje gospodarske situacije, rješavanje socijalnih problema). Iako, dakle, rezultati uvjerljivo ukazuju da, pri izbornom odlučivanju, dominantan značaj imaju opće i društveno visoko vrednovane odrednice obnašanja predsjedničke funkcije, riječ je, ipak, o razmjerno apstraktnim vrijednostima kojima, barem deklarativno, teže svi aspiranti na položaj predsjednika države, pa je stoga vjerojatno da će takvi kriteriji biti od slabe koristi pri pokušaju razlikovanja potencijalnih glasača pojedinih kandidata.⁵ Očekivati je, naime, će se većina birača, bez obzira na to kojem kandidatu namjeravaju povjeriti svoj glas, rukovoditi općeprihvaćenim načelima dobrobiti zemlje i njezinih građana koje predsjednička funkcija, već sama po sebi, podrazumijeva kao nezaobilazne programske standarde.

● **TABLICA 1**

Koliko je na vašu odluku da se opredijelite za određenog kandidata utjecao pojedini od ovih razloga? (Rezultati istraživanja u povodu prvog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine; N=900)

	Jako je utjecao (4)	Donekle je utjecao (3)	Malo je utjecao (2)	Uopće nije utjecao (1)	Bez odgovora	Prosječna ocjena (raspon 1-4)
Postotak ispitanika						
Jer smatrate da će se više od ostalih brinuti o običnim ljudima	61,5	20,1	5,0	2,3	11,1	3,6
Jer Vam se čini najpoštenijim	63,6	16,3	6,3	2,9	11,0	3,6
Jer smatrate da će više od ostalih raditi za dobrobit Hrvatske	59,9	20,2	5,7	3,7	10,4	3,5
Jer Vam se čini najpametnijim za obavljanje predsjedničke dužnosti	58,0	17,9	8,2	4,9	11,1	3,4
Jer Vam je kao osoba simpatičniji od ostalih	47,6	14,7	10,8	16,4	10,5	3,0
Jer smatrate da će se najviše udaljiti od utjecaja i dosadašnje politike HDZ-a	39,0	19,5	10,8	18,4	12,4	2,9
Jer je kandidat stranke (ili stranaka) kojoj ste Vi najskloniji	14,0	12,1	8,7	54,3	10,9	1,8
Jer smatrate da će najbolje nastaviti politiku predsjednika Tuđmana	10,5	10,1	11,8	55,8	11,8	1,7
Jer smatrate da će najbolje nastaviti dosadašnju politiku HDZ-a	8,3	7,5	7,9	64,7	11,6	1,5

● **TABLICA 2**

Koliko bi predsjednički kandidat za kojeg ste se opredijelili mogao pridonijeti uspješnom ostvarivanju sljedećih ciljeva zemlje? (Rezultati istraživanja u povodu prvog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine; N= 900)

	Mnogo (4)	Donekle (3)	Malo (2)	Uopće ne (1)	Bez odgovora	Prosječna ocjena (raspon 1-4)
Postotak ispitanika						
Podizanju međunarodnog ugleda i položaja Hrvatske	70,3	16,2	2,7	0,9	9,9	3,7
Očuvanju samostalnosti i neovisnosti hrvatske države	66,3	20,6	2,8	0,5	9,8	3,7
Razvitku demokracije	65,5	20,2	3,9	0,2	10,2	3,7
Borbi protiv korupcije, nepoštenja i nemorala	63,8	19,6	4,7	1,2	10,8	3,6
Rješavanju socijalnih problema i zaštiti najugroženijih kategorija stanovništva	56,3	27,0	5,3	1,4	10,1	3,5
Poboljšanju gospodarske situacije u zemlji i podizanju općeg životnog standarda	54,3	28,2	6,6	1,0	9,9	3,5

☉ **TABLICA 3**

Koliko je na vašu odluku da se opredijelite za određenog kandidata utjecao pojedini od ovih razloga? (Rezultati istraživanja u povodu drugog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine; N=1040)

	Jako je utjecao (4)	Donekle je utjecao (3)	Malo je utjecao (2)	Uopće nije utjecao (1)	Bez odgovora	Prosječna ocjena (raspon 1-4)
Postotak ispitanika						
Jer Vam se kao osoba čini ozbiljnijim i savjesnijim	63,0	17,6	5,6	4,0	9,8	3,5
Jer smatrate da će više učiniti za dobrobit Hrvatske	57,6	25,5	5,4	1,5	10,0	3,5
Jer smatrate da će se više brinuti o običnim ljudima	59,7	21,8	6,4	2,5	9,7	3,5
Jer Vam se čini poštenijim	54,5	21,4	6,9	7,4	9,7	3,4
Jer Vam se čini pametnijim	44,7	23,5	10,2	11,7	9,9	3,1
Jer smatrate da će se više udaljiti od utjecaja i dosadašnje politike HDZ-a	46,4	19,1	10,8	13,3	10,4	3,1
Jer Vam je kao osoba simpatičniji	46,9	20,0	8,8	14,6	9,7	3,1
Jer smatrate da će bolje nastaviti politiku predsjednika Tuđmana	17,9	11,3	14,0	46,1	10,7	2,0
To što je kandidat stranke (ili stranaka) kojoj ste skloniji	12,9	11,5	11,8	54,3	9,5	1,8

☉ **TABLICA 4**

Koliko bi predsjednički kandidat za kojeg ste se opredijelili mogao pridonijeti uspješnom ostvarivanju sljedećih ciljeva zemlje? (Rezultati istraživanja u povodu drugog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine; N=1040)

	Mnogo (4)	Donekle (3)	Malo (2)	Uopće ne (1)	Bez odgovora	Prosječna ocjena (raspon 1-4)
Postotak ispitanika						
Razvitku demokracije	62,0	23,6	3,5	0,6	10,2	3,6
Podizanju međunarodnog ugleda i položaja Hrvatske	61,4	22,7	4,3	1,3	10,2	3,6
Borbi protiv korupcije, nepoštenja, neopravdanog bogaćenja	61,1	21,3	6,0	1,2	10,5	3,6
Očuvanju samostalnosti i neovisnosti hrvatske države	57,8	24,4	4,6	2,6	10,6	3,5
Rješavanju socijalnih problema i zaštićenju najugroženijih kategorija stanovništva	54,2	26,8	7,5	1,3	10,2	3,5
Poboljšanju gospodarske situacije u zemlji i podizanju općeg životnog standarda	51,3	30,4	7,4	1,1	9,8	3,5

U kategoriji osobnih karakteristika izbornih kandidata obuhvaćena su obilježja koja moderna teorija ličnosti (Hogan i sur., 1997.) podvodi pod crte savjesnosti (poštenje, ozbiljnost, savjesnost), ugodnosti (simpatičnost) i intelekta (pamet). Iako se, uzevši u cjelini, takve karakteristike kandidata čine nešto manje važnima za izorno odlučivanje nego naglašenije racionalni odnosno programski razlozi, u njihovom se pojedinačnom vrednovanju ipak zapažaju značajne međusobne razlike. Istraživački rezultati, naime, pokazuju da su, u konkretnoj

izbornoj situaciji, na glasačko opredjeljene biračkoga tijela uvelike utjecale procijenjene moralne kvalitete kandidata koje su se pokazale iznimno važnima i prilikom prvih hrvatskih predsjedničkih izbora 1992. godine (Milas, 1992.). Vrlo veliku važnost za glasače imao je i dojam o ozbiljnosti i savjesnosti (o kojemu je pitano samo prije drugog izbornog kruga), dok je procjena intelektualnih sposobnosti kandidata, iako također važna, ipak odigrala nešto manju ulogu. Pri vrednovanju karakteristika poželjnog predsjednika države nipošto nije zemariv ni dojam o njegovoj općoj simpatičnosti, iako su toj osobi, sudeći prema dobivenim rezultatima, anketirani građani pridavali nešto manje važnosti nego ostalima.

Važan element vrednovanja predsjedničkih kandidata za znatan je dio birača i očekivano udaljavanje od dotadašnje politike HDZ-a. Od svih istraživanjem obuhvaćenih razloga najmanja opća pozornost pri izbornom odlučivanju pridavana je kontinuitetu politike HDZ-a i prijašnjeg predsjednika dr. Franje Tuđmana, odnosno stranačkoj pripadnosti predsjedničkih kandidata.

Promjene motivacijske strukture između dva izborna kruga

● TABLICA 5

Usporedba prosječnih ocjena važnosti pojedinih razloga izbornog opredjeljivanja i očekivanog prinosa kandidata ostvarivanju nacionalnih ciljeva, zabilježenih istraživanjima u povodu prvog i drugog izbornog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine

Budući da je većina predviđenih razloga mogućeg izbornog odlučivanja zabilježena u dva navrata – prije prvog izbornog kruga u siječnju 2000. i drugoga kruga u veljači iste godine – u priliči smo usporediti njihovu relativnu važnost u pojedinoj od obuhvaćenih izbornih situacija. Rezultati su prikazani u tablici 5.

	M1	sd1	M2	sd2	t
Razlozi:					
Stranačka pripadnost kandidata	1,8	1,2	1,8	1,1	0,67
Djelovanje za dobrobit Hrvatske	3,5	0,8	3,5	0,7	-0,41
Briga o običnim ljudima	3,6	0,7	3,5	0,8	1,86
Nastavak politike predsjednika Tuđmana	1,7	1,1	2,0	1,2	-5,07**
Udaljavanje od utjecaja i dosadašnje politike HDZ-a	2,9	1,2	3,1	1,1	-3,29*
Pamet	3,4	0,9	3,1	1,1	7,05**
Poštenje	3,6	0,8	3,3	0,9	5,58**
Simpatičnost	3,0	1,2	3,1	1,1	-0,94
Ciljevi:					
Očuvanje samostalnosti i neovisnosti hrvatske države	3,7	0,6	3,5	0,7	5,64**
Poboljšanje gospodarske situacije u zemlji i podizanju općeg životnog standarda	3,5	0,7	3,4	0,7	1,91
Razvitak demokracije	3,7	0,6	3,6	0,6	2,33
Borba protiv korupcije, nepoštenja, neopravdanog bogaćenja	3,6	0,6	3,6	0,7	2,08
Rješavanje socijalnih problema i zaštita najugroženijih kategorija stanovništva	3,5	0,7	3,5	0,7	1,66
Podizanje međunarodnog ugleda i položaja Hrvatske	3,7	0,6	3,6	0,7	4,65**

** značajno uz $p < 0,01$; * značajno uz $p < 0,05$

Rezultati ponajprije pokazuju da se između dvije faze predsjedničkih izbora glasačko tijelo ponešto senzibiliziralo za nastavak politike prijašnjeg Predsjednika, pridajući tom elementu odlučivanja nešto veću važnost u drugom nego u prvom izbornom krugu. Jedan od razloga tome mogao bi biti povezan s izbornom eliminacijom dr. Mate Granića u prvom krugu izborne utakmice – dio pobornika politike prijašnjeg Predsjednika, za koje bi eventualna pobjeda dr. Granića vjerojatno značila određeno jamstvo njezina kontinuiteta, u drugom su izbornom krugu, ostavši bez "svojeg" kandidata, tom elementu odlučivanja mogli pridavati nešto više važnosti nego u slučaju kad je bila na raspolaganju i izborna mogućnost koja je to, na neki način, sama po sebi podrazumijevala. Istodobni porast značaja (iako ne toliko izrazit) koji su glasači, pri odlučivanju u drugom izbornom krugu, pridavali očekivanom udaljavanju kandidata od dotadašnje politike HDZ-a ponovno ukazuje na već prije zapažene razlike u javnom vrednovanju dr. Franje Tuđmana i stranke kojoj je u posljednjih deset godina bio na čelu (Lamza Posavec, 2000).

Uspoređivanjem deklariranih razloga glasovanja u istraživanim izbornim situacijama ujedno zapažamo da se odlučivanje u drugoj fazi izbora u mnogo manjoj mjeri temeljilo na prosudbama o intelektualnim i moralnim osobinama kandidata te na očekivanjima glede mogućeg prinosa očuvanju državnog suvereniteta, nego što je bio slučaj u prvom izbornom krugu. S tim u svezi mogli bismo pretpostaviti da je, u drugoj izbornoj fazi, percepcija spomenutih karakteristika ponešto izgubila na svojem značaju, jer je, prema mogućem mišljenju građana, prvi krug već izdvojio najkvalitetnije kandidate među kojima razlike, u tom smislu, više nisu bile osobito naglašene.

Razumije se da je riječ o pretežno hipotetičnim objašnjenjima koja, u raspoloživoj istraživačkoj građi, ne nalaze izravnih uporišta s pomoću kojih bi se mogla doista i dokazati. No, čak i ako ih nije moguće sasvim konzistentno objasniti, opisane usporedbe ipak jasno otkrivaju neka od vrlo važnih načela biračkog ponašanja, prije svega realnu mogućnost promjene kriterija i prioriteta izbornog odlučivanja između dvije vremenski bliske izborne faze, u ovisnosti o sužavanju kruga kandidata i javnom opažaju njihove različitosti.

Specifični razlozi glasovanja za pojedine predsjedničke kandidate

Primjenom diskriminacijske analize, na drugoj razini obrade rezultata nastojalo se prepoznati različitost vrednovanja pojedinih odrednica biračkog odlučivanja među vjerojatnim glasačima pojedinih predsjedničkih kandidata. U analizu su u-

ključene sve obuhvaćene varijable koje bi, sukladno koncepciji provedenog istraživanja, mogle ukazati na specifične razloge izbora određenog izbornog takmaca – od stranačke pripadnosti, programske orijentiranosti i osobnih karakteristika kandidata do sociodemografskih osobina njihovih potencijalnih birača. Skupine anketiranih građana apriorno su podijeljene prema varijabli deklarirane odluke o glasovanju za pojedinog predsjedničkog kandidata, s time da su, zbog zahtjeva o dostatnom broju obuhvaćenih entiteta, u slučaju prvog izbornog kruga izdvojene samo skupine trojice najbolje plasiranih izbornih takmaca.

Obradom podataka prvog istraživanja izlučene su dvije diskriminativne dimenzije prema kojima se skupine vjerojatnih glasača trojice kandidata međusobno značajno razlikuju, dok je, zbog prirode analize,⁶ u drugom slučaju izdvojena samo jedna takva dimenzija. (Tablica 6.)

Sukladno očekivanjima, rezultati provedene analize nedvosmisleno pokazuju da su općenito manje važni razlozi izbornog odlučivanja korisniji pri razlikovanju potencijalnih glasača pojedinih predsjedničkih kandidata nego razlozi koji su općenito više rangirani u hijerarhijskoj strukturi dominantnih izbornih motiva. Prvom od dviju diskriminativnih dimenzija, izlučenih iz rezultata istraživanja u povodu prvog izbornog kruga, značajno su zasićene⁷ samo četiri obuhvaćene varijable od kojih čak tri označavaju odnos prema politici HDZ-a i prijašnjeg predsjednika Tuđmana, a četvrta se odnosi na stupanj naobrazbe anketiranih građana. Dimenzija je najbolje opisana oprekom između važnosti određenja prema politici HDZ-a i dr. Tuđmana u odnosu prema naobrazbi birača. Drugom je dimenzijom zasićena, prije svega, varijabla stranačke pripadnosti kandidata, dok su, iako također značajne, projekcije dobi birača i simpatičnosti kandidata ipak mnogo manje izrazite. Opisana dimenzija naglašeno je nalik jedinoj izlučenoj dimenziji koja razlikuje vjerojatne glasače Dražena Budiše i Stjepana Mesića u istraživanju provedenom prije drugog izbornoga kruga.

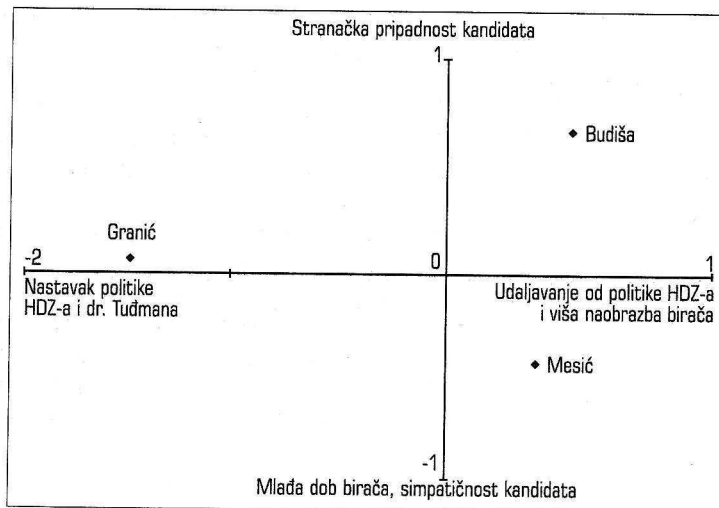
Razlikovna vrijednost izdvojenih dimenzija umjereno je visoka. Varijablama uključenima u istraživanje moguće je objasniti nešto više od polovice varijance (54 posto) glasačkog opredjeljenja za trojicu najbolje plasiranih kandidata u prvom izbornom krugu, dok je razlikovanje skupina vjerojatnih birača pojedinih kandidata u drugome krugu mnogo manje predvidivo (14 posto varijance).

Podaci na slici 1. na kojoj su, u prostoru diskriminativnih dimenzija, prikazani centriroidi vjerojatnih glasača trojice vodećih kandidata u prvom izbornom krugu, ukazuju na neke razlike u izbornom ponašanju pojedinih glasačkih skupina.

	Prvi krug		Drugi krug
	Kontinuitet politike	Važnost stranke	Važnost stranke
To što je kandidat stranke (ili stranaka) kojoj ste Vi najskloniji	0,24	-0,65	-0,50
Jer smatrate da će više od ostalih raditi za dobrobit Hrvatske	-0,02	0,14	-0,12
Jer smatrate da će se više od ostalih brinuti o običnim ljudima	0,00	0,21	-0,10
Jer smatrate da će najbolje nastaviti dosadašnju politiku HDZ-a	0,61	-0,06	nije pitano
Jer smatrate da će najbolje nastaviti politiku predsjednika Tuđmana	0,73	0,06	0,07
Jer smatrate da će se najviše udaljiti od utjecaja i dosadašnje politike HDZ-a	-0,58	-0,07	-0,18
Jer Vam se čini najpametnijim za obavljanje predsjedničke dužnosti	0,18	0,25	-0,21
Jer Vam se čini najpoštenijim	0,02	0,28	-0,28
Jer Vam je kao osoba simpatičniji od ostalih	0,12	0,35	0,26
Jer Vam se kao osoba čini ozbiljnijim i savjesnijim	nije pitano	nije pitano	-0,38
Očuvanju samostalnosti i neovisnosti hrvatske države	0,13	-0,05	0,09
Poboljšanju gospodarske situacije u zemlji i podizanju općeg životnog standarda	0,01	-0,06	0,16
Razvitku demokracije	0,03	0,03	-0,10
Borbi protiv korupcije, nepoštenja, neopravdanog bogaćenja	0,06	-0,10	0,04
Rješavanju socijalnih problema i zaštiti najugroženijih kategorija stanovništva	0,10	0,00	-0,03
Podizanju međunarodnog ugleda i položaja Hrvatske	0,13	0,10	0,04
Dob	-0,25	0,39	0,25
Prihod	0,17	0,04	0,17
Školska sprema	0,33	0,01	0,24
Spol	-0,12	-0,05	0,06
Kanonička korelacija	0,61	0,39	0,38
Značajnost	0,00	0,00	0,00
Objašnjena varijanca	0,38	0,16	0,14

❶ **TABLICA 6**
Struktura diskriminativnih dimenzija u istraživanjima prije prvog i drugog izbornog kruga predsjedničkih izbora 2000. godine

➔ **SLIKA 1**
Centroidi vjerojatnih glasača trojice vodećih predsjedničkih kandidata u prvom izbornom krugu predsjedničkih izbora 2000. godine, prikazani u prostoru razloga izbornog odlučivanja i sociodemografskih obilježja birača

Kao što se analizom prve razlikovne dimenzije može zaključiti, potencijalni glasači dr. Mate Granića pridavali su osobitu važnost nastavku politike HDZ-a i dotadašnjeg predsjednika Tuđmana, dok su mogući birači Dražena Budiše i Stjepana Mesića držali osobito važnim udaljavanje od takve politike. Biračke skupine D. Budiše i S. Mesića ujedno je odlikovala i nešto viša školska naobrazba nego što je bio slučaj s mogućim biračima dr. M. Granića.

Drugom diskriminativnom dimenzijom opisane su razlike među vjerojatnim glasačima Dražena Budiše i Stjepana Mesića. Dok je prvoj skupini glasača naglašeno važna stranačka pripadnost kandidata, druga joj skupina, razumljivo je, nije pridavala osobitu pozornost (riječ je o kandidatu Hrvatske narodne stranke koja, u to doba, nije imala osobitu podršku birača). Iako je ista dimenzija mnogo manje zasićena pridavanjem važnosti osobnoj privlačnosti kandidata, odnosno dobnom pripadnošću birača, rezultati analize ipak pokazuju da su, u odnosu prema poklonicima Dražena Budiše, deklarirani glasači Stjepana Mesića bili u prosjeku mlađi i nešto su se češće opredjeljivali za "svojev" kandidata temeljem dojma o njegovoj simpatičnosti.

☛ TABLICA 7
Centroidi vjerojatnih glasača Dražena Budiše i Stjepana Mesića u drugom izbornom krugu predsjedničkih izbora 2000. godine na kanoničkoj diskriminacijskoj funkciji

	Centroidi
Vjerojatni birači D. Budiše	0,441
Vjerojatni birači S. Mesića	-0,370

U odnosu prema opisanim nalazima, istraživanje uoči drugog izbornog kruga nije bitno pridonijelo približenju razlikovanju vjerojatnih glasača dvojice vodećih predsjedničkih kandidata. No, ipak, osim što su se i ovom prilikom znatno češće rukovodili kriterijem stranačke pripadnosti kandidata, potencijalni glasači Dražena Budiše nešto su učestalije svoj izbor temeljili i na dojmu o ozbiljnosti i savjesnosti "svojev" kandidata nego što je bio slučaj s mogućim biračima Stjepana Mesića.

ZAKLJUČAK

Na razini opće motivacijske strukture glasačkog opredjeljenja građana, rezultati istraživanja, provedenih u povodu hrvatskih predsjedničkih izbora 2000. godine, nedvosmisleno ukazuju na dominantan značaj društveno visoko vrednovanih, ali relativno apstraktnih odrednica obnašanja predsjedničke funkcije kojima, barem deklarativno, teže svi aspiranti na položaj predsjednika države. Riječ je uglavnom o percipiranim elementima programske usmjerenosti kandidata, bilo da je riječ o onima sasvim općenitog značaja (zalaganje za dobrobit zemlje i njezinih građana) bilo pak o njihovoj konkretizaciji u smislu očekivanog prinosa ostvarivanju važnih nacionalnih ciljeva (očuvanje samostalnosti i neovisnosti države, razvitak demokracije, podizanje međunarodnog ugleda ze-

mlje, borba protiv korupcije, poboljšanje gospodarske i socijalne situacije). Kao i rezultati istraživanja u povodu predsjedničkih izbora 1992. godine (Rihtar, 1992.), i rezultati ove analize stoga sugeriraju da se izbornom odlučivanje temeljilo pretežno na racionalnim razlozima i očekivanjima, važnima za vrednovanje predsjednika države i obnašanje predsjedničke funkcije.

Od procijenjenih osobnih karakteristika predsjedničkih takmaca koje su, u cjelini uzevši, prilikom izbornog odlučivanja imale nešto manji značaj od naglašenije programskih razloga, najvažnijima su se pokazale procjene moralnog integriteta (poštenja) kandidata te dojam o njihovoj ozbiljnosti i savjesnosti, a određenu su ulogu odigrali i dojmovi o intelektualnim sposobnostima i općoj simpatičnosti pojedinih kandidata. U konkretnoj izbornoj situaciji veliku važnost pri vrednovanju izbornih takmaca imalo je i njihovo očekivano udaljšavanje od politike dotad vladajuće stranke, dok je najmanja pozornost pridavana kontinuitetu politike HDZ-a i prijašnjeg predsjednika dr. Franje Tuđmana, odnosno stranačkoj pripadnosti predsjedničkih kandidata. Uspoređivanje deklariranih razloga izbornog opredjeljivanja prije prvog i drugog izbornog kruga ukazuje na određene razlike u kriterijima i prioritetima izbornog odlučivanja, vjerojatno uvjetovane promjenom konkretne izborne situacije, u smislu sužavanja kruga predsjedničkih kandidata i mogućih promjena u percepciji njihove različitosti.

Sukladno očekivanjima, kao i nalazima naših prijašnjih istraživanja (Milas, 1992.), rezultati provedene analize nedvosmisleno pokazuju da su općenito manje važni razlozi izbornog odlučivanja korisniji pri razlikovanju potencijalnih glasača pojedinih predsjedničkih kandidata, nego razlozi koji su općenito više rangirani u hijerarhijskoj strukturi dominantnih izbornih motiva. Taj, sad već drugi put izdvojen rezultat istraživanja hrvatskih predsjedničkih izbora, u skladu je s prije spomenutim stajalištem Jevisa (1993.) i Popkina (1993.) prema kojemu se u izboru između različitih predsjedničkih kandidata birači češće oslanjaju na lakše uočljive nego na njihove najvažnije razlike. Ili, kao što ističu Nisbett i suradnici (1982., prema Popkin, 1993.), neke informacije o kandidatima koje bi se mogle ocijeniti važnima za odlučivanje ljudi često ignoriraju, dok druge, koje bi logički trebale imati manji značaj, mogu na izborima odigrati mnogo važniju ulogu.

Razlike u motivacijskoj strukturi glasovanja za pojedinog od trojice vodećih predsjedničkih kandidata bile su povezane ponajprije s percipiranim odnosom prema dotadašnjoj politici HDZ-a i dr. Tuđmana, stranačkom pripadnošću kandidata i dojmovima o njihovoj simpatičnosti. Kao što se to može zaključiti analizom izdvojenih razlikovnih dimenzija, potencijalni glasači dr. Mate Granića pridavali su osobitu važnost

nastavku politike HDZ-a i dotadašnjeg predsjednika Tuđmana, dok su mogući birači Dražena Budiše i Stjepana Mesića držali osobito važnim udaljavanje od takve politike; stranačka pripadnost kandidata i dojam o njegovoj ozbiljnosti i savjesnosti imali su najveću važnost za birače Dražena Budiše, a dojam o simpatičnosti za potencijalne glasače Stjepana Mesića; i na kraju, na razini demografskih karakteristika birača, rezultati analiza su pokazali da su glasači dr. Mate Granića bili, u prosjeku, niže naobrazbe nego glasači ostalih vodećih kandidata te da se za Stjepana Mesića opredijelilo razmjerno najviše mlađih birača.

Za ukupno glasačko tijelo općenito važniji razlozi izbornog odlučivanja – kao što su percipirani elementi programske orijentiranosti i moguća postignuća kandidata u realizaciji temeljnih nacionalnih ciljeva – nisu bili specifičnije projicirani u očekivano djelovanje određenih izbornih takmaca već su, kao razlog opredjeljenja, bili podjednako važni za odabir svih vodećih predsjedničkih kandidata. Razumije se stoga da su, u apsolutnom smislu, ti razlozi bili najčešće povezani s izborom Stjepana Mesića, kao predsjedničkog kandidata za kojeg se, u oba izborna kruga, opredijelilo najveći postotak birača.

BILJEŠKE

¹ Na temelju rezultata višekratnih istraživanja, Barber (1993.) zaključuje da su te dvije osobine ličnosti najznačajnije za javno vrednovanje predsjedničkih kandidata.

² Tadašnji predsjednički kandidati bili su: Dražen Budiša, dr. Ivan Cesar, dr. Savka Dabčević-Kučar, Silvije Degen, Dobroslav Paraga, dr. Franjo Tuđman, dr. Marko Veselica i dr. Antun Vujić.

³ Valjanost provedenih istraživanja provjerena je zasebnom analizom rezultati koje su također opisani u ovom broju *Društvenih istraživanja* (Lamza Posavec i Rimac, 2000.).

⁴ Uobičajeno rabljena razina rizika od 0,05 ili 0,01 posto podijeljena je brojem usporedbi (15) čime je određena nova razina značajnosti i potrebna veličina t-omjera.

⁵ I kognitivna istraživanja izbornog ponašanja sugeriraju da za preferenciju određenog kandidata mnogo manju važnost imaju apstraktne nego personalne i ostale konkretnije informacije koje je lakše uključiti u "priču" o pojedinom kandidatu (Popkin, 1993.).

⁶ Maksimalni broj diskriminativnih dimenzija jednak je broju analiziranih skupina umanjeno za 1.

⁷ Značajnim zasićenjem smatrane su projekcije veće od 0,30, bez obzira na predznak.

LITERATURA

Ansolabehere, S., Iyengar, S. (1993), Information and Electoral Attitudes: A Case of Judgement Under Uncertainty, u: *Explorations in Political Psychology*, str. 338-359, Durham i London: Duke University Press.

Barber, J., D. (1993), The Presidential Character, u: Kressel, N., J. (ur.), *Political Psychology, Classic and Contemporary Readings*, str. 127-137, New York: Paragon House Publishers.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 4-5 (48-49),
STR. 581-599

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: GLAVNE...

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., Stokes, D. E. (1960), *The American Voter*, Chicago: The University of Chicago Press.

Converse, P. E. (1964), The Nature of Belief Systems in Mass Publics, u: Apter, D., E. (ur.), *Ideology and Discontent*, str. 206-261, New York: Free Press.

Converse, P. E. (1966), Religion and Politics: The 1960 Election, u: Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., Stokes, D. E., *Elections and the Political Order*, str. 96-124, New York: Wiley.

Hays, W. L. (1994), *Statistics* (5th ed.), Fort Worth: Holt, Reinhardt & Winston.

Hogan, R., Johnson J. i Briggs, S. (ur.) (1997), *Handbook of personality psychology*, San Diego: Academic Press.

Iyengar, S., McGuire, W., J. (ur.) (1993), *Explorations in Political Psychology*, Durham i London: Duke University Press.

Jervis, R. (1993), The Drunkard's Search, u: Iyengar, S., McGuire, W., J. (ur.), *Explorations in Political Psychology*, str. 338-359, Durham i London: Duke University Press

Kinder, D., R. (1998), Opinion and Action in the Realm of Politics, u: Gilbert, D., Fiske, S., Lindzey, G. (ur.), *The Handbook of Social Psychology*, Fourth Edition, Volume One, Boston: The McGraw-Hill Companies, Inc.

Kinder, D., R., Fiske, S., T. (1986), Presidents in the Public Mind, u: Hermann, M., G. (ur.), *Political Psychology*, str. 193-218, San Francisco – London: Jossey- Bass Publishers.

Lamza, V., Milas, G., Rihtar, S., Rimac, I. (1992), *Javno mnijenje Hrvatske, Izbori 1992*, Izvještaj br. 1, Zagreb: Institut za primijenjena društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

Lamza Posavec, V. (2000), Što je prethodilo neuspjehu HDZ-a na izborima 2000.: rezultati istraživanja javnoga mnijenja u razdoblju od 1991. do 1999. godine, *Društvena istraživanja*, god. 9, br. 4-5 (48-49): 433-471.

Lamza Posavec, V., Rimac, I. (2000), Primjena tehnike telefonskog anketiranja u istraživanju namjera glasovanja na hrvatskim predsjedničkim izborima 2000. godine: studij slučaja, *Društvena istraživanja*, god 9., br. 4-5 (48-49): 601-629..

Lamza Posavec, V., Milas, G., Rimac, I., Rihtar, S., Ferić, I. (2000.a), *Javno mnijenje Hrvatske: prvi krug predsjedničkih izbora 2000. godine*, istraživački izvještaj, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Lamza Posavec, V., Milas, G., Rimac, I., Rihtar, S., Ferić, I. (2000.b), *Javno mnijenje Hrvatske: drugi krug predsjedničkih izbora 2000. godine*, istraživački izvještaj, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Lazarfeld, P., Berelson, B., Gaudet, H. (1948), *The People's Choice*, New York: Columbia University Press.

Milas, G. (1992), Mišljenje građana o poželjnim karakteristikama predsjednika, u odnosu na vlastito biračko opredjeljenje, *Društvena istraživanja*, god. 1., br. 2.: 285-294.

Pomper, G. M. (1972), From Confusion to Clarity: Issues and American Voters, 1956-1968, *American Political Science Review*, &6: 415-428.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 4-5 (48-49),
STR. 581-599

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: GLAVNE...

Popkin, S., L. (1993), *Decision Making in Presidential Primaries*, u: *Explorations in Political Psychology*, str. 361-379, Durham i London: Duke University Press.

Rihtar, S. (1992), *Izbori u Hrvatskoj 1992: Razlozi opredjeljivanja birača, Društvena istraživanja*, god 1., br. 2.: 275-284

Seiler, D.-L. (1999), *Političke stranke*, Osijek-Zagreb-Split: Panliber.

Key Motivational Determinants of Voting at the 2000 Presidential Elections

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The paper presents the research results of the main motivational determinants of citizens' voting decisions at the Croatian presidential elections in 2000. It also portrays the specific reasons for voting for some of the leading presidential candidates. The research has shown that, in the elections observed, the voters' decisions were mostly based on the perceived elements of the candidates' programmatic orientations (those of a completely general and abstract significance, as well as their concretization in terms of the expected contribution to the realization of fundamental national goals). It was also considerably based on an assessment of their moral qualities. Due to the fact that these decision-making elements, as has been suggested by the results of the conducted analysis, were equally decisive in choosing all the leading candidates, it has been established that generally less important reasons of selection, ranked much lower in the hierarchical structure of dominant election motives, were much more useful in discriminating among the potential voters for specific presidential competitors. These are first and foremost certain personality traits, the candidate's party membership and the perceived relationship towards the policy of the formerly ruling party and former President of the Republic.

Hauptmotivationspunkte bei der Beteiligung an den Präsidentschaftswahlen im Jahr 2000

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Vorliegende Arbeit präsentiert die Ergebnisse einer Untersuchung über die Hauptmotivationspunkte, die die kroatischen Bürger zur Beteiligung an den Präsidentschaftswahlen Ende Januar 2000 bewegten, sowie die spezifischen Gründe, die die Stimmabgabe für den

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 4-5 (48-49),
STR. 581-599

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: GLAVNE...

jeweiligen Präsidentschaftskandidaten beeinflussten. Es erwies sich, dass die Stimmabgabe überwiegend von den wahrgenommenen Elementen der politischen Orientierung des jeweiligen Kandidaten bestimmt war (sowohl in allgemeinem und abstraktem Sinne als auch konkret, d.h. im Sinne des erwarteten Beitrags zur Verwirklichung der grundlegenden nationalen Ziele), in bedeutendem Maße ebenso aber auch von der Einschätzung seiner Charaktereigenschaften. Die Untersuchungsergebnisse suggerieren, dass im Falle der führenden Präsidentschaftskandidaten diese beiden Motivationspunkte gleichermaßen die Entscheidung der Wähler beeinflussten, während zur Differenzierung der Kandidaten weniger wichtige Gründe ins Gewicht fielen, die in der hierarchischen Struktur der dominanten Wahlmotive einen niedrigeren Rang einnahmen. Gemeint sind in erster Linie bestimmte Charakterzüge und die Parteizugehörigkeit des jeweiligen Präsidentschaftskandidaten, ferner dessen Einstellung zur Politik der vormaligen Regierungspartei und des ehemaligen kroatischen Präsidenten.